

Nr 5.

Ankom till riksdagens kansli den 11 april 1938 kl. 11 f. m.

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion om beredande åt den kvinnliga ungdomen av ökad utbildning i hemvård och därmed närbesläktade samhälleliga uppgifter.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 124, har herr Domö m. fl. hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en allsidig och skyndsam utredning angående åtgärder för att mera allmänt bereda den kvinnliga ungdomen ökad utbildning i hemvård och därmed närbesläktade samhälleliga uppgifter i enlighet med vad i motionen anförts samt att Kungl. Maj:t för riksdagen måtte framlägga de förslag, vartill utredningen ger anledning.

I avseende å motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har i vederbörlig ordning inhämtat utlåtande över motionen från skolöverstyrelsen, och är nämnda utlåtande såsom bilaga fogat härvid. Sedan utskottet berett överstyrelsen för svenska röda korset, styrelsen för svenska landskommunernas förbund, svenska stadsförbundet och Sveriges husmodersföreningars riksförbund tillfälle att yttra sig över motionen har utskottet från nämnda korporationer fått mottaga yttranden i ärendet. *Inhämtade yttranden.*

Överstyrelsen för svenska röda korset erinrar om att överstyrelsen redan under många år i hithörande frågor dels utgivit broschyrer och handböcker, dels ock anordnat ett stort antal upplysningskurser. Överstyrelsen framhåller såsom ett av de viktigaste spörsmål, som kräva överbäggande, frågan om till vilken tidpunkt ifrågavarande undervisning bör förläggas. Att den komme att bli till mycket större nytta på ett högre åldersstadium anser överstyrelsen självklart. Särskilt borde undervisningen i barnavård förläggas till en tidpunkt, då kvinnan inser att hon därav har behov. Här borde överbäggas, huruvida icke möjlighet kunde förefinnas att sammanknyta kvinnans rätt till samhällelig hjälp med en skyldighet för henne att inhämta grunderna i kunskapen om sitt barns vård.

Överstyrelsen tillstyrker på det livligaste den föreslagna utredningen och förklarar sig vara villig att till utredningens förfogande ställa den erfarenhet på området, som röda korset under en följd av år samlat.

Styrelsen för svenska landskommunernas förbund finner väggande skäl hava av motionärerna förebragts för den ifrågasatta utredningen.

Svenska stadsförbundet finner de i motionen framförda synpunkterna värda allt beaktande och tillstyrker en utredning av frågan.

Sveriges husmodersföreningars riksförbund instämmer livligt i motionärernas åsikt att »om samhället rätt skall tillgodogöra sig både de tekniska framstegen och de genomförda reformerna, uppställer sig den fordran ofrånkomligen, att särskilt kvinnorna göras bättre rustade än hittills för tidens krav, ty just på dem beror i synnerligen hög grad möjligheten att utvinna full effekt av allt det nya, som åstadkommits». Likaså anser förbundet i likhet med motionärerna att »den nuvarande folkundervisningen i otillräcklig utsträckning beaktat den praktiska utbildning, som kvinnorna med fog kunna kräva för att rätt gå i land med sina samhälleliga plikter».

Angående frågan om en direkt husmoders- och mödrautbildning anser förbundet i likhet med motionärerna, att staten bör i högre grad än nu medverka till att en sådan göres lättillgänglig för alla kvinnor, som ej genom sitt yrkesarbete måste anses kvalificerade för dessa uppgifter. Att göra en sådan utbildning obligatorisk anser förbundet dels strida mot den anda, i vilken utvecklingen för bättre hem- och familjevård hittills gått, dels komme den säkerligen att menligt inverka på utformningen av en differentierad undervisning på detta område. De unga kvinnorna böra nämligen här själva få välja den lämpliga tidpunkten och den lämpliga utbildningen. Medan en del unga kvinnor helst önska skaffa sig dylik utbildning vid tidigare år och före yrkesutbildningen, anse andra, att en sådan blir mest fruktbringande vid mognare ålder och omedelbart före ett äktenskap, då den direkt kan anknyta till hembildning och moderskap.

Frågan om kvinnornas utbildning i samarittjänst och gasskydd med hänsyn till krig anser förbundet böra upptas och lösas i samband med landets skyddsförberedelser i övrigt.

Förbundet instämmer med motionärerna i åsikten att i samma mån undervisningen i hemvård gives en vidare ram, lärarinneutbildningen i detta ämne bör göras mer omfattande. Dock anser förbundet, att den direkta husmoders- och mödrautbildningen kommer att kräva även andra specialutbildade lärarkrafter. Förbundet instämmer även i motionärernas uppfattning, att lärarinnorna i hemvård ej få ställas i undantagsklass gentemot annan lärarpersonal, utan böra få en fastare och mer tryggad plats i folkundervisningen.

Förbundet understryker vidare behovet av en enhetlig ledning av hela undervisningsväsendet på detta område under en centraliserad statlig organisation.

Förbundet slutar med att livligt instämma i motionärernas hemställan.

Utskottet. I likhet med motionärerna finner utskottet det önskvärt, att den kvinnliga ungdomen mera allmänt beredes ökad utbildning i hemvård och därmed närbesläktade samhälleliga uppgifter. Såsom skolöverstyrelsen erinrat

äro också åtgärder i sådant syfte under förberedande eller kunna förväntas bliva upptagna till utredning. Därvid har man huvudsakligen tänkt sig, att undervisningen i hithörande ämnen skulle meddelas de unga under deras skolgång. Motionärerna syfta emellertid längre. Enligt deras mening bör en speciell obligatorisk husmodersutbildning förläggas till 18—20-årsåldern.

Ehuru utskottet livligt behjärtar önskemålet att hemvårdsutbildningen för flickorna måtte bättre ordnas och utvidgas till att omfatta all kvinnlig ungdom, kan utskottet för sin del ej finna det vare sig behövt eller lämpligt att mera allmänt förlägga husmodersutbildningen såsom motionärerna tänkt sig till 18—20-årsåldern. Vid denna ålder ha de flesta flickor antingen anställningar, som de i så fall skulle kunna gå miste om, eller ock behövas de för hemmens skötsel. För det stora flertalet skulle ock helt visst en till läroverk, folkskolor och fortsättningsskolor förlagd undervisning av här ifrågavarande slag vara tillfyllest. Endast så långt bör alltså, enligt utskottets mening, denna undervisning göras obligatorisk.

Utskottet vill slutligen framhålla, att då inom ramen för de utredningsuppdrag, som lämnats särskilda sakkunnigkommittéer, även rymmas de spörsmål, som i motionen beröras, det torde kunna förväntas, att motionärernas önskemål i den utsträckning, som kan befinnas lämpligt, bliva på denna väg tillgodosedda.

Det synes i varje fall utskottet lämpligast, att resultatet av nu pågående eller förestående utredningsarbete på ifrågavarande område avvaktas, innan riksdagen på sätt motionärerna föreslagit avlåter skrivelse i ämnet till Kungl. Maj:t.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motion ej måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 1 april 1938.

På utskottets vägnar:

KARL AUG. JOHANSON.

Närvarande vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet: herrar K. A. Johanson, Bodin, Hårdin, Per Andersson*, Johan Larsson, Danielsson, Nils Andersson och Hagström.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Bodin* och *Hagström*, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

»I likhet med motionärerna finner utskottet det önskvärt, att den kvinnliga ungdomen mera allmänt beredes ökad utbildning i hemvård och därmed närbesläktade samhälleliga uppgifter. Vår tids åtgärder och framsteg på skilda områden, främst i fråga om praktisk hushållning, bostadsförhållandena, heminredning och hygien, ställa särskilda och nya krav på kvinnorna. Endast genom att göra dessa från tidiga år rustade att rätt tillvarata framstegen, kunna de många samhälleliga åtgörandena få den fulla åsyftade effekten. Likaledes anmäler sig önskemålet, att flickor vid mogna ålder än i folk- och fortsättningsskoleåren måtte beredas undervisning i barnavård och samhällsetik. Härutöver uppställer sig i vår tid även angelägenheten att kvinnorna mera allmänt beredas viss elementär kännedom om gasskydd och samarittjänst.

Utskottet vill hänvisa till, att det övervägande flertalet av de hörda myndigheterna eller organisationerna tillstyrkt den i motionen begärda utredningen eller understrukit vikten av att samhället vidtar åtgärder för att ge kvinnorna redan från ungdomen större förutsättningar att fylla sina uppgifter i hemmen.

Utskottet vill ge sin anslutning till motionen, när i denna inskräpes att vidgade insikter i vad motionärerna sammanfattningsvis kallat hemvårdskunskap måste vara till gagn för alla kvinnor, antingen de äro gifta eller ej och oavsett om de ha förvärvsarbete eller icke.

Såsom framhållits redan i motionen och sedermera i några av de avgivna yttrandena pågå f. n. en del utredningar i hithörande och närbesläktade ämnen, bland annat rörande införande av obligatorisk skolköksundervisning i folk- och fortsättningsskolorna samt rörande en del speciella yrkesundervisningsproblem. Vad särskilt frågan om en obligatorisk skolköksutbildning beträffar, vill utskottet understryka vikten av att denna fråga i utrett skick snarast måtte kunna föreläggas riksdagen. Vad den speciella yrkesundervisningen beträffar, ligger denna på ett helt annat plan och tangerar icke det för alla kvinnor gemensamma behovet av insikter i ett eget hems skötsel. Den omständigheten att vissa utredningar pågå utgör emellertid enligt utskottets mening ingen anledning att dröja med att nu ta itu med det större utbildnings- och uppfostringsproblem, som motionärerna fört fram. Tvärtom synes det utskottet rationellare, att alla de frågor, som ha sammanhang med hithörande spörsmål, någotsånär samtidigt, översiktligt och enhetligt utredas. Införandet av obligatorisk skolköksundervisning behöves fördenskull ej uppskjutas längre än eljest, men gör hemvårdsundervisningen i övrigt ingalunda överflödig. Utskottet vill särskilt erinra om att de praktiska fortbildningskurser för kvinnorna, som hittills i mångahanda

former införts, enligt vad erfarenheten betygat av olika skäl ej fått samma betydelse på landsbygden som i städerna, ett förhållande som även talar för att en allsidig utredning fortast måtte igångsättas.

Med utgångspunkt från uppfattningen att det är ett utomordentligt viktigt samhällsintresse att hemmens rätt och krav komma till starkare uttryck i vårt undervisningsväsende, liksom att hemmen nu för tiden ej ha samma möjlighet som förr att praktiskt uppfostra flickorna, vill utskottet därför förorda det av motionärerna framlagda förslaget om en allsidig utredning. Utskottet vill, i anslutning till vad redan i motionen yttrats, framhålla, att det härvid icke gäller att gå tvångsvis fram. Det väsentliga är, att undervisning i hemvård bibringas så många kvinnor som möjligt och att den meddelas dem i en sådan ålder, då de med ett personligare intresse, en större mognad och ett djupare allvar än i den skolpliktiga åldern kunna antagas vilja deltaga i denna fortbildning. Viktigt är även, att ifrågavarande kurser anordnas på sådant sätt, att de anpassas efter arbetsförhållandena å de olika orterna. I övrigt böra inga ingående direktiv binda utredningen, som bör få ske med stor frihet att söka utfinna de lämpligaste formerna för tillgodoseende av det viktiga samhällsintresse, som är förknippat med kravet på vidgad hemvårdsutbildning.

I anslutning till motionen vill utskottet även uttala önskemålet om att de nuvarande skolkökslärarinnorna fortast möjligt måtte beredas den fastare och tryggare plats i folkundervisningen, som deras viktiga uppgift och synnerligen erkännansvärda arbete göra dem förtjänta av.

Utskottet hemställer,

att första kammaren måtte för sin del besluta att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville begära en allsidig och skyndsam utredning angående åtgärder för att mera allmänt bereda den kvinnliga ungdomen ökad utbildning i hemvård och därmed närbesläktade samhälleliga uppgifter samt att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen må föranleda.»

KUNGL. SKOLÖVERSTYRELSEN.

Till riksdagens första kammarens första tillfälliga utskott.

Sedan Kungl. Maj:t genom nådig remiss den 11 februari 1938 anbefallt skolöverstyrelsen att så skyndsamt som möjligt och senast den 1 mars 1938 till riksdagens första kammarens första tillfälliga utskott inkomma med yttrande över den av herr Domö m. fl. inom första kammaren väckta och till nämnda utskott hänvisade motionen nr 124, får överstyrelsen anförda följande.

I likhet med motionärerna finner överstyrelsen obligatorisk undervisning i hushållsgöromål för alla flickor såväl i folk- eller fortsättningsskola som i högre skolformer vara en fråga av synnerligt stor betydelse. Överstyrelsen vill erinra om att en utredning angående obligatorisk undervisning i hushållsgöromål vid folk- och fortsättningsskola för närvarande pågår inom överstyrelsen, vilket även motionärerna påpeka. Vad de högre skolformerna beträffar, har överstyrelsen redan i skrivelse till Kungl. Maj:t den 30 september 1937 föreslagit obligatorisk undervisning i hushållsgöromål för flickor vid de allmänna läroverken. Vid de kommunala flickskolorna är ämnet i fråga obligatoriskt och vid de enskilda statsunderstödda flickskolorna är det regel, vilket i motionen även framhålles. För de kommunala mellan-skolornas och de högre folkskolornas vidkommande synes det överstyrelsen önskvärt, att frågan om obligatorisk undervisning i hushållsgöromål i dessa skolformer toges upp till utredning. För den händelse skolöverstyrelsens förslag om obligatorisk undervisning i hushållsgöromål vid de allmänna läroverken inom den närmaste framtiden vinner statsmakternas bifall, torde överstyrelsen komma att verkställa nödiga utredningar i dessa avseenden.

Huvudsyftet med motionen synes vara att få till stånd en utredning beträffande ordnande av en speciell husmodersutbildning (utbildning i hemvård) efter den egentliga skolundervisningen. Överstyrelsen vill i detta sammanhang erinra om det förslag till ny stadga för kommunala yrkesskolor, som överstyrelsen den 9 december 1936 överlämnat till Kungl. Maj:t. Överstyrelsen har i ovannämnda stadga föreslagit upprättande av kommunala husmodersskolor om minst 34 veckor. Beträffande inträdesfordringar för husmodersskolan i fråga har överstyrelsen föreslagit följande: »att hava fullständigt genomgått fortsättningsskola eller i vederbörlig ordning styrkt sig vara fri från fortsättningsskolplikt eller också fyllt 15 år och visat sig äga kunskaper i den omfattning, som erfordras för att tillgodogöra sig undervisningen i skolan, med företräde för inträdessökande, som under minst ett år varit sysselsatt med husligt arbete». Motionärernas förslag att förlägga en eventuell husmodersutbildning till 18—20-årsåldern synes önskvärd men svår att realisera.

Den av överstyrelsen föreslagna husmodersskolan skulle omfatta undervisning i hushållsgöromål, sömnad, hushållslära med bland annat bostadsvård samt hälsovård med grunderna för barnavård och sjukvård i hemmet samt gymnastik. Då så befunnas önskvärt och möjligt att anordna, skulle undervisningen även kunna omfatta vävning, praktisk barnavård och samhällslära. De nämnda läroämnena sammanfalla till stor del med läroämnena i de av motionärerna föreslagna kurserna i hemvård. Undervisning i gas-skydd, som också föreslagits, torde knappast höra hemma i en hemvårdskurs.

Den av motionärerna framkastade tanken att genomgående av de av dem skisserade hemvårdskurserna för kvinnlig ungdom skulle göras obligatoriskt, finner överstyrelsen knappast möjligt att realisera. Däremot vill överstyrelsen helt ansluta sig till förslaget att genom höjning av nu utgående statsbidrag få en vidgad yrkesundervisning i husligt arbete till stånd. Understöd till kommunala skolor för yrkesundervisning utgår för närvarande, i vad avser avlöning åt rektor och övriga lärare, i korthet uttryckt, med belopp, som ej må överstiga två tredjedelar av sammanlagda beloppet av den till dem, för den tid understödet avser, utgående avlöningen, och beräknat efter antalet undervisningstimmar, till skolor för yrkesundervisning i husligt arbete på lärlingsskolans stadium med högst 1 krona 50 öre för undervisningstimme och på yrkesskolans stadium med 1 krona 65 öre per undervisningstimme, samt till skolor och kurser för yrkesundervisning i hantverk, industri och handel med respektive högst 2 kronor 35 öre och högst 2 kronor 55 öre för undervisningstimme.

Till de enskilda statsunderstödda skolorna för yrkesundervisning har de senare åren anvisats belopp, som ej på långt när varit tillräckliga att giva understöd efter ovan antydda normer.

I årets riksdagspetita har överstyrelsen hemställt om sådan ändring av ovannämnda understödsgrunder, att dessa skulle återföras till de gynnsammare grunder, som voro rådande före den av 1933 års riksdag beslutade sänkningen, dock med en utjämning av de olika grunderna för understöd åt olika skolstadier. Sålunda har överstyrelsen föreslagit, att understödet till avlöning av lärare, med bibehållande av bestämmelsen att understödet ej må överstiga $\frac{2}{3}$ av hela lönesumman, beräknat efter antalet undervisningstimmar, må utgå, då undervisningen avser hantverk, industri och handel, med högst 2 kronor 80 öre för undervisningstimme samt, då undervisningen avser husligt arbete, med högst 1 krona 80 öre för undervisningstimme.

Hembiträdesutredningen har i sitt betänkande hemställt, att till kommunala och enskilda undervisningsanstalter, som bedriva hembiträdesundervisning, anvisas bidrag till lärarinnelöner att utgå med 2 kronor 80 öre för undervisningstimme eller enligt samma grunder som av överstyrelsen föreslagits beträffande undervisning i hantverk, industri och handel. I utlåtande den 6 oktober 1937 över hembiträdesutredningens betänkande har överstyrelsen sagt sig icke hava något att principiellt erinra mot de föreslagna grunderna men ansett, att i konsekvens därmed en utredning borde verkställas angående understödsgrunder för undervisning i husligt arbete i allmänhet. Överstyrelsen framhöll i detta sammanhang, att husmodersutbildningen borde i fråga om vikt och betydelse jämföras med hembiträdesutbildningen och att de två utbildningsgrenarna därför borde kunna påräkna samma statliga stöd, då det gäller kommunala och enskilda skolor för yrkesundervisning.

Om statsunderstödet till yrkesundervisning i husligt arbete komme att utgå efter förmånligare grunder än hitintills, skulle detta givetvis stimulera de kommunala skolorna för yrkesundervisning att anordna såväl husmodersskolor som fortbildningskurser för husmödrar. Det av överstyrelsen i årets petita föreslagna höjda anslaget till enskilda statsunderstödda skolor för yrkesundervisning skulle givetvis, om riksdagen lämnar sitt bifall därtill, bli av betydelse även för de enskilda husmodersskolorna.

Hemkonsulentutredningen har den 20 januari 1938 framlagt förslag rö-

rande statens medverkan för anställande av hemkonsulenter å landsbygden. Det torde kunna ifrågasättas, om staten ej borde understödja en hemkonsulentverksamhet även för städer och samhällen.

Den av överstyrelsen i petita till innevarande års riksdag och sedermera i statsverkspropositionen föreslagna höjningen av grunderna för elevstipendierna vid skolor för yrkesundervisning torde, om den bifölles av riksdagen, komma att bli av stor betydelse för elevfrekvensen vid de statsunderstödda kommunala och enskilda husmodersskolorna.

I motionen framföres den tanken, att lärarinneutbildningen måhända bör göras mera omfattande än hittills. Överstyrelsen vill framhålla, att det länge varit ett önskemål att förlänga utbildningstiden vid statens skolköksseminarium. Det finnes anledning antaga, att 1936 års lärarutbildningssakkunniga komma att framlägga förslag härom.

Av stort värde vore givetvis, om staten gäve understöd till fortbildningskurser för lärarinnor vid skolor för yrkesutbildning i husligt arbete. Av staten understödda kurser av detta slag hava ej under de senaste åren kunnat anordnas.

Såvitt överstyrelsen kan finna, kunna de utbildningssyften, som motionärerna ansett böra realiseras, anses vara av sådan art, att de i stort sett kunna inrymmas i nu förefintliga yrkesutbildningsformer. Vad som är ett påtagligt hinder för önskemålets förverkligande är dock, att understöd av statsmedel icke kunna i sådan grad erhållas för kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning, att de bli tillräckligt stimulerande för skolornas målsmän, då det gäller anordnande av en mera omfattande undervisning på hit-hörande område än den, som redan finnes. Vad en eventuell utredning närmast bör avse är alltså enligt överstyrelsens mening frågan om förbättrade understödsgrunder för skolor för husligt arbete.

På grund av det anförda får överstyrelsen så till vida ansluta sig till motionärernas hemställan, att överstyrelsen för sin del tillstyrker utredning angående förbättrade understödsgrunder för skolor för husligt arbete samt angående därmed sammanhängande frågor i övrigt.

Stockholm den 28 februari 1938.

För skolöverstyrelsens yrkesskolavdelning

VILH. BERGLUND.

Gunhild Drake.

Gustaf Brunnberg.